

УДК 339.9(045)

ПОБОЧЕНКО Л.М.,

к.е.н., доцент,

доцент кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу

Факультету міжнародних відносин

Національного авіаційного університету

ДОМИНАНТНІ ЧИННИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-КИТАЙСЬКИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

***Анотація.** У статті досліджено домінуючі чинники та тенденції розвитку зовнішньоторговельних відносин між Україною та КНР. Проаналізовано динаміку основних характеристик двосторонньої торгівлі між Україною та Китаєм: зовнішньоторговельний оборот, сальдо зовнішньоторговельного балансу та коефіцієнт покриття експортом імпорту. Досліджено структуру експорту та імпорту українських товарів та послуг до КНР. Оцінено динаміку частки високотехнологічної продукції в торгівлі України та КНР. Виділено негативні тенденції, які загрожують економічній безпеці і гальмують подальший розвиток взаємовигідного співробітництва, а також перспективи подальшої співпраці.*

***Ключові слова:** двостороння торгівля, зовнішньоторговельний оборот, сальдо зовнішньоторговельного балансу, коефіцієнт покриття експортом імпорту, експорт, імпорт, високотехнологічна продукція.*

Побоченко Л.Н., к.э.н., доцент, доцент кафедры международных экономических отношений и бизнеса Факультета международных отношений Национального авиационного университета.

ДОМИНАНТНЫЕ ФАКТОРЫ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ УКРАИНСКОГО-КИТАЙСКИХ ТОРГОВЫХ ОТНОШЕНИЙ

***Аннотация.** В статье исследованы доминирующие факторы и тенденции развития внешнеторговых отношений между Украиной и КНР. Проанализирована динамика основных характеристик двухсторонней торговли между Украиной и Китаем: внешнеторговый оборот, сальдо внешнеторгового баланса и коэффициент покрытия экспортом импорта. Исследована структура экспорта и импорта украинских товаров и услуг в КНР. Оценена динамика доли высокотехнологичной продукции в торговле Украины и КНР. Выделены негативные тенденции, которые угрожают экономической безопасности и тормозят дальнейшее развитие взаимовыгодного сотрудничества, а также перспективы дальнейшего сотрудничества.*

***Ключевые слова:** двусторонняя торговля, внешнеторговый оборот, сальдо внешнеторгового баланса, коэффициент покрытия экспортом импорта, экспорт, импорт, высокотехнологичная продукция.*

Pobochenko L.N., PhD in Economics, Associate Professor of International Economic Relations and Business Department, Faculty of International Relations of the National Aviation University.

DOMINANT FACTORS AND TRENDS OF DEVELOPMENT OF UKRAINE-CHINESE TRADE RELATIONS

***Annotation.** In the article the dominant factors and tendencies of development of foreign trade relations between Ukraine and PRC in the conditions of global competition are investigated. The dynamics of the main characteristics of bilateral trade between Ukraine and China is analyzed: foreign trade turnover, balance of foreign trade balance and coefficient of export import coverage. The structure of export and import of Ukrainian goods and services to the PRC is explored. The dynamics of the share of high-tech products in the trade between Ukraine and the PRC is estimated. The negative tendencies that threaten the economic security and hinder the further development of mutually beneficial cooperation and prospects of further cooperation are highlighted.*

Key words: bilateral trade, foreign trade turnover, balance of foreign trade balance, coefficient of covering export by import, export, import, high-tech products.

Актуальність проблеми. В умовах глобальної конкуренції одним із центрів та потенційним «гравітаційним полем» Євразійського мегарегіону є КНР – лідер за темпами економічного розвитку серед країн Азійського регіону. Присутність Китаю на глобальних ринках та його частка у міжнародній торгівлі постійно зростає. Китай - перша за чисельністю населення, друга за розмірами економіки, залученню іноземних інвестицій, третя за територією країна світу, а також займає лідер серед країн, що експортують свій капітал за кордон. КНР має значну питому вагу в світовій економіці, володіє запасом як трудових, так і мінеральних ресурсів, демонструє високі темпи економічного зростання. ВВП на душу населення КНР в 2018 році - 8 643 дол. США, а за індексом глобальної конкурентоспроможності КНР посідає 27 місце у світі [8, с.162].

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика зовнішньої торгівлі КНР була предметом досліджень таких китайських вчених як: Ван Пена, Чена Хунцзе, Чжана Юаня та Лі Чжоу. Висвітлення проблем українсько-китайської торгівлі здійснювали такі вітчизняні науковці як: В. Величко, А. Гончарук, І. Івашук, В. Левківський, І. Литвин, З. Макогін, М. Матула, С. Нікіщенко, А. Оніщенко, І. Погорелова, С. Пронь, В. Седнев, О. Скрипник, В. Тарасова, Л. Українець, М. Флейчук, Н. Фомічова, О. Шевчук, Л. Яремко.

Незважаючи на значний науковий доробок, на сучасному етапі проблеми та пріоритетні напрямки розвитку зовнішньоторговельних відносин між Україною та КНР потребують подальших досліджень.

Метою статті є дослідження стратегічних пріоритетів і розробки засобів та рекомендацій щодо розвитку українсько-китайських торговельних відносин в умовах глобальної конкуренції.

Виклад основного матеріалу. Китайська Народна Республіка є найбільшим у світі виробником товарів та експортером, вплив якого на світову торгівлю постійно збільшується. Протягом останніх років Китай завершив модернізацію виробництва та продовжує процес переорієнтації своїх експортних потоків з дешевих споживчих товарів та напівфабрикатів на готову продукцію з високою технологічною складовою, що спричиняє посилення конкуренції з боку китайських виробників на традиційних для України зовнішніх ринках [8, с.164].

Торговельні відносини між Україною та Китаєм, за умови ефективної зовнішньоекономічної політики та раціонального використання ресурсного потенціалу двосторонньої співпраці, має значні перспективи розвитку. За даними Державної служби статистики України двосторонній товарообіг між Україною та КНР в 2017 році відновив своє зростання, сягнувши 7,639 млрд. дол. США, що на 17,7% більше, ніж у 2016 році. При цьому, експорт з України склав 2,4 млрд. дол. США (зростання на 11,3%), імпорт 5,65 млрд. дол. США (зростання на 20,5%). Сальдо двосторонньої торгівлі на користь КНР становило 3,61 млрд. дол. США. Імпорт з Китаю становить 11,4% від всього українського імпорту, експорт до Китаю складає 4,6% від всього українського експорту. Китайсько-український товарообіг складає 8,24% від загального обсягу зовнішньоторговельного обороту України. А за 9 місяців 2018 року зовнішньоторговельний оборот між країнами склав 6,67 млрд. дол. США (зростання на 22,5%), при цьому експорт з України до Китаю склав 1,44 млрд. дол. США (зменшення на 0,9%), імпорт з КНР в Україну склав 5,23 млрд. дол. США (зростання на 29,9%). Негативне сальдо для України за цей період склало 3,79 млрд. дол. США [6, 7], (рис. 1):

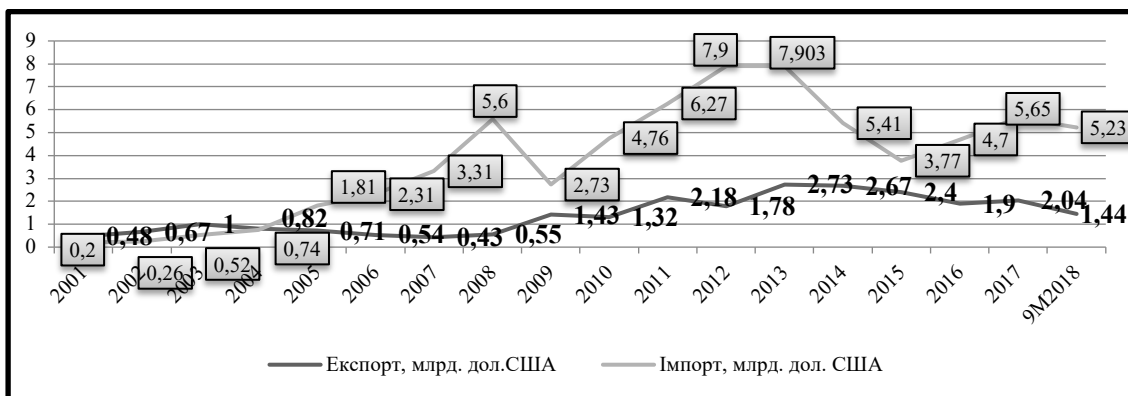

Рис. 1. Динаміка обсягів зовнішньої торгівлі між Україною та КНР в 2001-2018рр., (млрд. дол. США). Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Протягом 2001-2018 рр. український експорт до Китаю становив 0,5-2,8 млрд. дол. США, тоді як імпорт склав близько 8 млрд. дол. США (7,903 млрд. дол. США в 2013 році), що говорить про суттєвий дисбаланс між обсягами експортних й імпортних поставок. Між Україною та КНР встановилися рівноправні взаємовигідні партнерські стосунки. КНР залишається провідним торговельним партнером України серед країн Азії. Темпи росту китайсько-української торгівлі з 2001 року демонструють щорічні позитивні зрушення у бік ефективного розвитку експортно-імпортних відносин. Якщо зовнішньоторговельний оборот в 2001 році становив 680 млн. дол. США, то в 2017 році 7,69 млрд. дол. США. Згідно зі статистичними даними України, за 9 місяців 2018 року обсяги зовнішньої торгівлі становили 6,67 млрд. дол. США та зріс на 22,5% [6, 7], (рис. 2.):

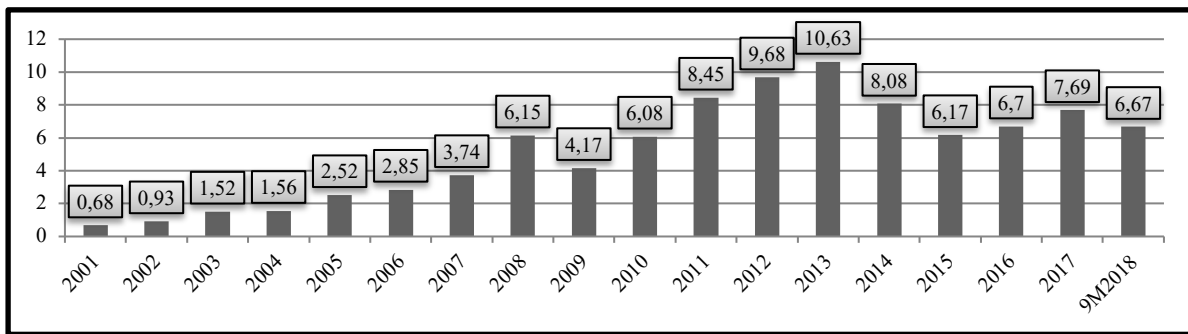

Рис. 2. Зовнішньоторговельний оборот між Україною та КНР в 2001-2018рр., (млрд. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Простежується чітка тенденція до постійного зростання обсягу товарообороту між країнами з 2009 року до 2013 року, а після подій на Майдані зовнішньоторговельний оборот почав стрімко знижуватися з 10,63 млрд. дол. США в 2013 році до 6,17 млрд. дол. США в 2015 році. Починаючи з 2016 року ситуація стабілізувалася і товарообіг почав відновлюватися, що свідчить про об'єктивний характер передумов і перспектив розвитку зовнішньоекономічних відносин [9, с.84].

Варто зазначити, що з 1995 по 2004 рр. сальдо зовнішньоторговельного балансу України та КНР було позитивним. Але, у структурі українського експорту в КНР переважала продукція з низькою доданою вартістю та низькотехнологічна, тобто сировинна продукція та металобрухт. З 2005 року по сьогодні сальдо зовнішньоторговельних відносин між Україною та КНР носить негативний характер. Пік високотехнологічного експорту України в Китай припадав на 2007 рік – телекомунікаційне обладнання, продукція машинобудування, літаки та компоненти. Починаючи з 2013 року переважає експорт середньотехнологічної продукції. Негативне максимальне сальдо в 2011-2018 рр. в торгівлі України з Китаєм було в 2012 році і становило 6,12 млрд. дол. США, а протягом 2005-2018 рр. воно перебувало в межах 1,1-6,12 млрд. дол. США [6, 7], (див. рис. 3.):

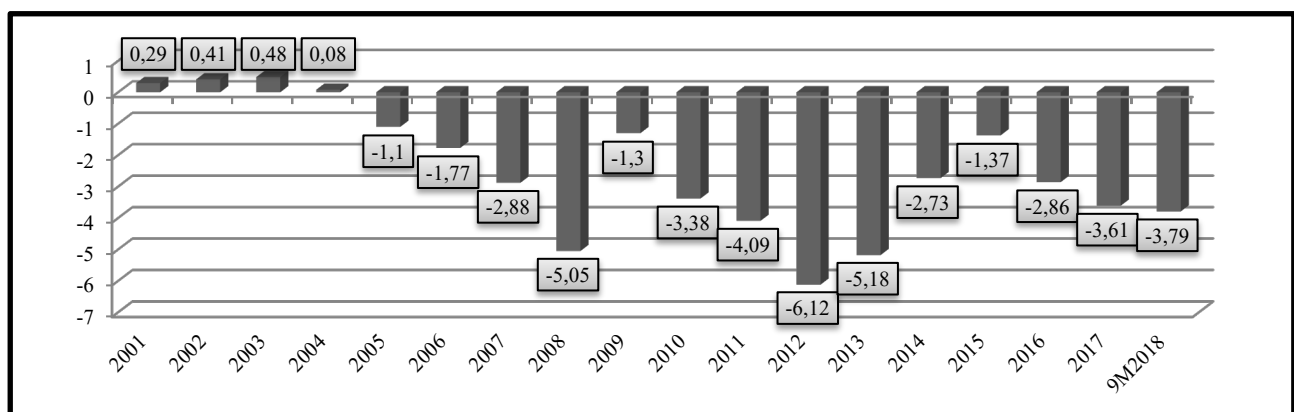

Рис. 3. Сальдо зовнішньоторговельного балансу України та КНР в 2001-2018рр., (млрд. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Також, лише три роки (2005, 2009 та 2015 роки) негативне сальдо зовнішньоторговельних відносин між Україною та КНР було менше 2 млрд. дол. США, а в 2008 та 2013 роках перевищило позначку 5 млрд. дол. США (5,05 та 5,18 відповідно). Однак, частка України у структурі торгівлі КНР

є незначною та становить 0,2% від зовнішньоторговельного обігу, що обумовлює від'ємне сальдо торговельного балансу між Україною та КНР.

Починаючи з 2005 року коефіцієнт покриття експортом імпорту нижчий одиниці (у 2017 році – 0,36) і лише в 2009 та 2015 роках перевищив позначку 0,5, тобто 0,52 та 0,64 відповідно, а сальдо зовнішньоторговельного обороту від'ємне (у 2017 році –3,6 млрд. дол. США), що не відповідає пороговим значенням зовнішньоекономічної безпеки держави. Максимальне значення коефіцієнту покриття експортом імпорту України та КНР становило лише 2,48 та 2,58 у 2001 та 2002 роках відповідно, а мінімальне значення 0,13-0,1 у 2007 та 2008 роках відповідно [6, 7], (рис. 4.):

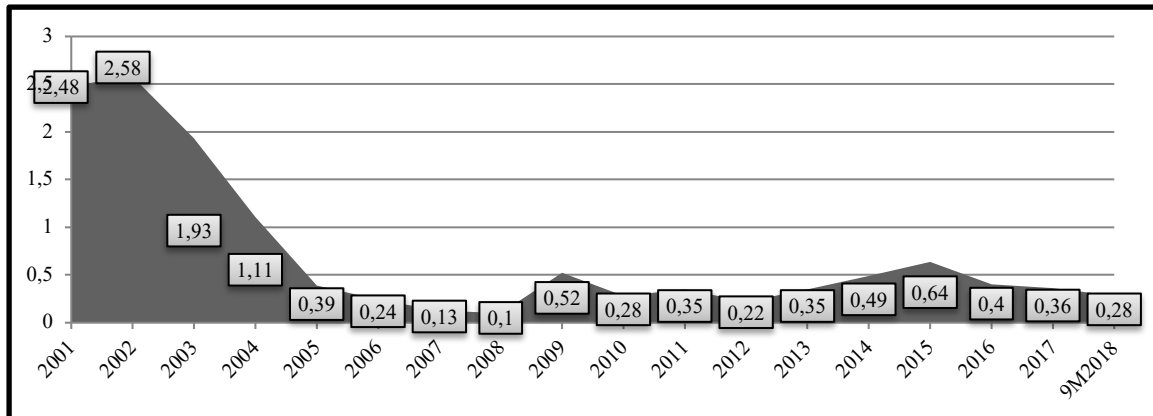

Рис. 4. Коефіцієнт покриття експортом імпорту України та КНР в 2001-2018рр., (млрд. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

В структурі українського експорту до Китаю за 9 місяців 2018 року основними товарними групами були: руди, шлаків і золи (31,2%); зернові культури (29,3%); жири та олія тваринного або рослинного походження (17,1%); реактори ядерних, котлів, машин (8,7%); деревина і виробів з деревини (4,1%); залишки і відходи харчової промисловості (2,2%); продукція борошномельно-круп'яної промисловості (1 %); інші недорогочінні метали (0,9%), [6, 7], (рис. 5.):

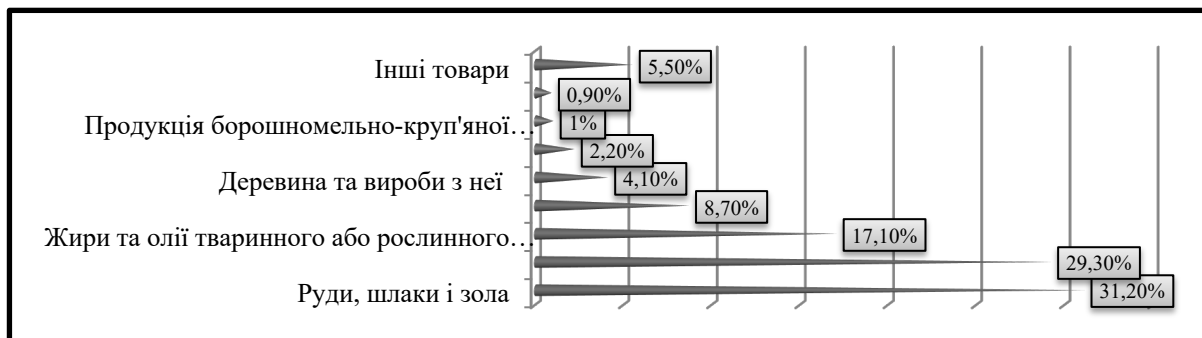

Рис. 5. Структура експорту українських товарів до КНР за 9 місяців 2018 року, (%).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Для коректної оцінки негативних тенденцій у торгівлі між Україною та КНР визначимо: домінантні товарні групи; співвідношення сировинної та готової продукції у структурі експорту та імпорту; рівень технологічності товарообороту; загальні тенденції динаміки товарної торгівлі.

Зростання частки мінеральної сировини супроводжується зниженням зацікавленості партнерів із КНР у готовій та проміжній промисловій продукції вітчизняного виробника, що особливо помітно в торгівлі залізом та сталлю. У 2001 році ця товарна група домінувала в експортній номенклатурі українсько-китайської торгівлі (78% від загального обсягу вітчизняного експорту). У 2018 році цей показник зменшився до 1% загального обсягу експорту до КНР [6, 7].

Найбільшу перевагу китайський імпортер надає продукції гірничо-металургійного комплексу (ГМК) та АПК. Так майже 90% експорту в КНР припадає на сировинні товари, а 10% – на готову продукцію. Зростаючий попит китайських партнерів зберігається на металомісткі руди та металобрухт, зернові культури, зокрема кукурудза та соя, рослинні олії, деревина та енергетичне обладнання.

Імпорт китайських товарів в Україну був представлений такими групами: електричні машини (27,5%); котли, машини (18,7%); пластмаси, полімерні матеріали (5%); засоби наземного транспорту крім залізничного (3,9%); чорні метали (3,6%); органічні хімічні сполуки (3,2%); вироби з чорних металів (3,1%); різноманітна хімічна продукція (2,8%); взуття (2,7%); іграшки (2,6%); каучук, гума (2,2%); нитки синтетичні або штучні (1,9%), [6, 7], (рис. 6.):

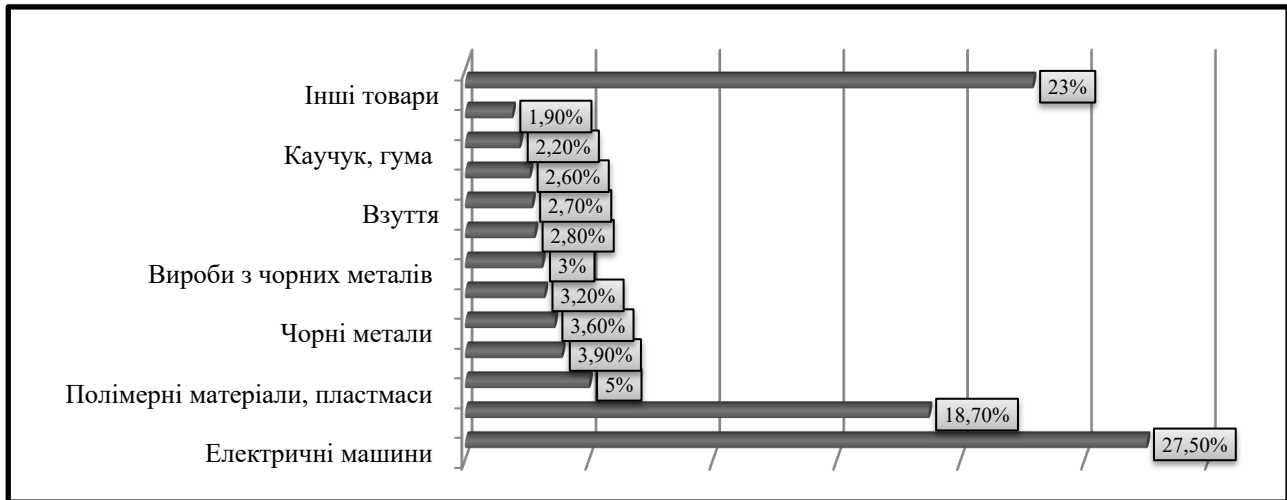

Рис. 6. Структура імпорту китайських товарів в Україну за 9 місяців 2018 року, (%).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

На відміну від українського середньо- та низькотехнологічного експорту, імпорт з КНР є переважно високотехнологічним близько 50% від загального обсягу.

У 2017 році частка високотехнологічного експорту України до КНР за класифікацією УКТЗЕД становила 7,9 %. За 9 місяців 2018 року цей показник збільшився на 1,3 % та становив 9,2 % від загального обсягу товарного експорту до цієї країни. Ріст в 2018 році відбувся за рахунок збільшення частки статті торговельного балансу «реактори ядерні, котли, машини». Водночас надходження технологічної продукції з КНР становить понад 55% від загального обсягу імпорту з цієї країни [7], (див. рис. 7.).

Проведена декомпозиція свідчить про низький рівень високотехнологічної продукції у вітчизняному експорті протягом 2001–2018 рр.

Конкурентна технологічна перевага України є тимчасовою і поступово втрачається. Для запобігання не вигідної для України безпосередньої конкуренції з КНР на ринку озброєнь доцільно концентрувати співробітництво у військово-промисловій сфері навколо проектів та технологій до яких у китайські підприємства ще не мають доступу. Таким чином, за технологічним складником торгівлі з КНР, Україна залишається експортером переважно сировинної продукції з низькою доданою вартістю та імпортером технологічної готової продукції з відносно вищою доданою вартістю, переважно товарів споживання [1, с.48].

Рис. 7. Динаміка частки високотехнологічної продукції в торгівлі України та КНР, 2001–2018 рр., (%).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Більш детальнішого дослідження потребують також торговельні відносини України з КНР у торгівлі сільськогосподарською сировинною продукцією і продовольством. У КНР з її населенням актуальною залишається продовольча проблема і продовольча безпека. Розширення торгівлі харчовою продукцією та сільськогосподарською сировиною створює для України можливості максимальної реалізації природного ресурсного потенціалу за умов розвитку АПК. Проте подальше збільшення обсягів експорту аграрної продукції не заперечує і негативні наслідки. Так, станом на 2017 рік головними статтями експорту аграрної продукції до КНР були кукурудза та соняшникова олія. Зацікавленість підприємців КНР в імпорті соняшникової олії українського виробництва створює певні загрози, оскільки надмірне розширення площ вирощування соняшнику призводить до виснаження ґрунту і завдає непоправної шкоди сільському господарству України в довгостроковій перспективі [2, с.72].

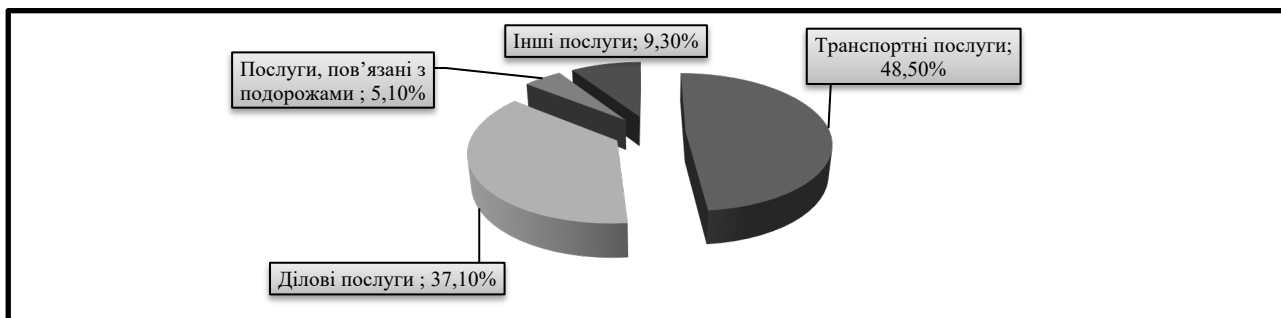

Рис. 8. Структура українського експорту послуг до КНР за 9 місяців 2018 року, (%).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

За даними Державної служби статистики України за 9 місяців 2018 року обсяг торгівлі послугами становив 229,89 млн. дол. США та зріс в порівнянні з аналогічним періодом 2017 року на 45,4%, при цьому експорт послуг з України до Китаю склав 74,23 млн. дол. США (зростання на 55,8%), імпорт китайських послуг в Україну склав 155,66 млн. дол. США (зростання на 40,9%). Негативне сальдо для України за цей період склало 81,43 млн. дол. США [6, 7, 11, 12].

До складу експорту українських послуг до Китаю входили: транспортні послуги (48,5%); ділові послуги (37,1%); послуги, пов'язані з подорожами (5,1%). А до складу імпорту послуг з Китаю входили: послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю (58,9%); ділові послуги (12,4%); транспортні послуги (10,3%), [7, 11, 12], (див. рис. 9.):

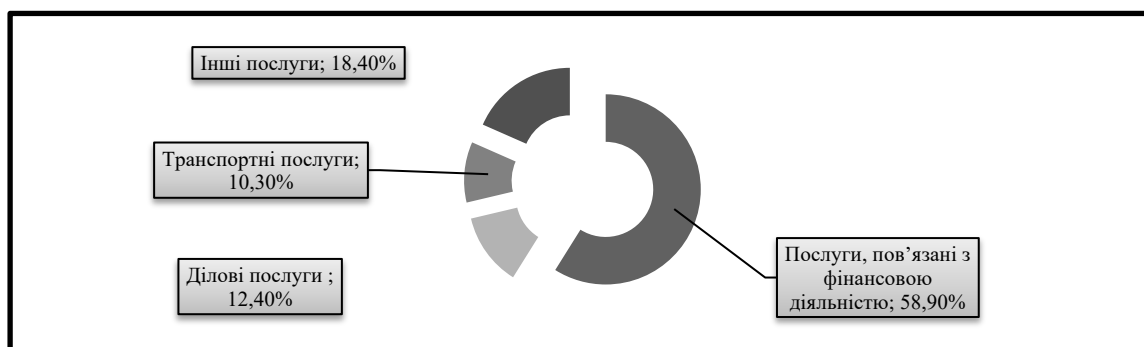

Рис. 9. Структура імпорту китайських послуг в Україну за 9 місяців 2018 року, (%).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Висновки. Проведений аналіз форм співпраці та домінуючих тенденцій у зовнішній торгівлі між Україною та КНР дозволяє виділити негативні тенденції і явища, які загрожують економічній безпеці і гальмують подальший розвиток взаємовигідного співробітництва, зокрема: негативне сальдо зовнішньої торгівлі з КНР і випереджаючі темпи зростання китайського імпорту; нераціональні зміни товарної структури зовнішньої торгівлі, активізація китайського експорту до України; низький рівень показника покриття експортом імпорту, надмірно висока частка високотехнологічної продукції в імпорті.

Більшість перерахованих загроз економічного співробітництва України з Китаєм пов'язана насамперед із неконкурентоспроможною структурою українського експорту до КНР, яка характеризується вузькою номенклатурою товарів і сировинним характером. Основна причина

сировинного характеру експорту полягає в орієнтації китайського ринку на самозабезпечення та стимулювання внутрішнього виробника. Відповідно до цього скорочується кількість галузей у яких, з огляду на відсутність китайських аналогів, можливими були б значні обсяги імпорту.

Надалі у відносинах із КНР пріоритетним для України напрямом повинно стати подолання наявних негативних аспектів співпраці, уникнення жорсткої конкуренції та розробка взаємовигідних стратегій і програм співробітництва насамперед у агропромисловій, військовій та космічній галузях. Україна та КНР мають реальні можливості для якісного і кількісного поліпшення взаємовигідного співробітництва в названих пріоритетних галузях і секторах економіки, що потребує істотних корективів щодо розвитку «китайського вектора» зовнішньої політики України.

Протягом 2001-2018 рр. зберігається стабільна тенденція до збільшення зовнішньоторговельного обороту та від'ємного сальдо торгівлі між Україною та КНР. Спостерігається негативна товарна структура торгівлі, переважання експорту товарів з низьким ступенем переробки, недостатня диверсифікація експортної номенклатури України та збільшення обсягів імпорту високотехнологічної продукції. Потребує диверсифікації секторальна і просторова структура торговельних відносин з переорієнтацією на стратегічні сектори і галузі національної економіки (науково-технологічний, гуманітарний, туристично-рекреаційний сектори, військово-промисловий комплекс, сільське господарство).

Здійснений аналіз дає змогу стверджувати, що рівень конкуренції між Україною та КНР під час торгівлі товарами зростає. Китайські виробники концентруються на виробництві товарів тих груп, що складають основу вітчизняного експорту (чорні метали) та розширюють свою присутність на традиційних для України ринках Близького Сходу та Північної Африки. Зважаючи на розміри китайської економіки та темпи її зростання пряма конкуренція з КНР є неможливою, отже, для захисту економічної безпеки та збереження обсягів експорту Україна повинна оптимізувати ті галузі виробництва, в яких вітчизняні виробники зберігають відносну перевагу та які мають найменшу подібність експортного портфеля з КНР. До цих пріоритетних галузей відносяться сільськогосподарська сировина, харчова промисловість, олії рослинного походження та ті високотехнологічні товари машинобудування (космічна та військова сфери), у виробництві яких КНР ще має помітну технологічну відсталість. Для здійснення цієї мети доцільно якнайскоріше переглянути структуру експорту, вжити державних заходів щодо скорочення експорту сировини та дешевих матеріалів, збільшення продажу готової і модернізованої продукції.

Література

1. Антонюк Л. Л., Гальперіна Л. П. Інноваційно-технологічні виміри стратегічного партнерства України та Китаю // Україна-Китай. – К.: «MyCityPrint», - 2018. - №13. –С. 46-53.
2. Антонюк Л.Л., Хоменко О.В. Стратегічні вектори економічної співпраці України та КНР // Україна-Китай. – 2017. – №3 (9). – С. 70–75.
3. Власенко Л.В. Домінантні тенденції розвитку українсько-китайської торгівлі // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2017. – С. 20-24.
4. Офіційний сайт ЮНКТАД [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://unctad.org>.
5. Офіційний сайт СБ [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.worldbank.org>.
6. Офіційний сайт Посольства України в КНР [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://china.mfa.gov.ua>.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Чень Цзюнь. Аналіз динаміки та перспектив зовнішньої торгівлі КНР. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 123. - 2014. – С.161-172.
9. Чжао Хуейжун. Поточний стан і перспективи китайсько-українських торгово-економічних відносин / Чжао Хуейжун // Журнал «Україна-Китай». – К.: «MyCityPrint», - №13.- 2018. – С. 84-89.
10. China 2030. The World Bank. Development Research Center of the State Council, the People's Republic of China [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org>.
11. China's Top 10 Exports // World's Top Exports. – 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldstopexports.com>.
12. China's Top 10 Imports // World's Top Exports. – 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldstopexports.com>.